

opgeven, of dat de overwinning onmogelijk is. Hierin bestaat het onderscheid, zegt hij, tusschen den homo carnalis en den homo spiritualis, dat de „spiritualis pugnat *cum carne* et gemit, quod non tantum potest, quantum vult”, maar dat de „carnalis non pugnat, sed cedit atque consentit” (I, 2, p. 169). Wie dezen strijd nalaat, is reeds alleen daarom verdoemelijk voor God: „Igitur peccatum (sc. concupiscentia) est in spiritali homine relictum ad exercitium gratie, ad humilitatem superbie, etc. quod qui non sedule studuerit expugnare, sine dubio iam habet, *etiamsi nihil amplius peccaverit*, unde damnetur” (I, 2, p. 178). Zelfs is het niet genoeg weerstand te bieden, de concupiscentia mag ook over ons niet heerschen: „cui autem dominatur peccatum, quamvis peccato resistat, adhuc sub lege est, non sub gratia”, zijn de woorden van Augustinus, die Luther met instemming aanhaalt (I, 2, p. 151). Hij zegt daarom ook, dat het onze roeping is „concupiscentias carnis et veteris hominis *frangi* laboribus penitentie et crucis ac sic de die in diem *minui eas et mortificari*” (I, 2, p. 156). Dat de strijd tegen deze concupiscentia zwaar kan zijn, erkent Luther zeker: „semper similior est victo quam vincenti, dum tentatur et pugnat iustus”; slechts „cum extremo labore et dolore” en dan nog „vix” kan de geloovige wederstaan en de overwinning behalen (licet vix resistat ac triumphet); maar het einde van de worsteling is toch, dat hij *niet* toegeeft; „stat autem firmus super firmam petram nec sequitur mollia, non quod non tentetur ad concupiscentiam nimia blandicia, . . sed *finaliter non consentit*” (I, 2, p. 160.) Te danken is deze overwinning echter niet aan ons, maar aan God: „non ergo facile est peccatum in servitatem redigere. Immo *nisi Dominus esset in nobis*, qui fidelis non permittit nos tentari supra quam possumus, utique aqua absorberet nos. Incredulos autem permittit tentari et cadere, immo iam ceciderunt et nunquam stant coram, sed stantibus et invocantibus per fidem fidelis est” (I, 2, p. 161). Eerst door deze nadere toelichting kan duidelijk worden, wat Luther bedoelde met het „concupiscentia penitus invincibilis est”, en dan blijkt wel, dat van een zedelijke inzinking, een opgeven van strijd tegen de zonde, zooals Denifle het voorstelt, hier geen sprake was.

¹⁰¹⁾ *Luthers Werke*, E. A., 31, 278, 279. Denifle heeft wel beweerd (*Luther*, I^o, p. 220 en v.v.), dat de door Luther gegeven voorstelling, alsof men hem verzekerd had, dat hij door in het klooster te gaan, een nieuwen doop zou ontvangen, een onwaarheid was, maar uit de